

Tomasz Warchol*

EDUKACJA POZAFORMALNA WSPARCIEM EDUKACJI W SPOŁECZEŃSTWIE INFORMACYJNYM¹

Streszczenie

Artykuł przedstawia współczesne wyzwania edukacyjne, które są efektem powstania społeczeństwa informacyjnego. W odpowiedzi na przedstawione wyzwania opisano interesującą w kontekście rozwoju społecznego formę edukacji pozaformalnej, która pozwala na wsparcie tradycyjnej edukacji odbywającej się w szkole. Przedstawiona w artykule forma edukacji pozaformalnej może być idealnym środowiskiem, w którym uczeń będzie zdobywał i uzupełniał swoją wiedzę, umiejętności, a edukacja będzie dopasowana do potrzeb współczesnego rynku pracy i społeczeństwa informacyjnego. W przedstawionym środowisku edukacji pozaformalnej wymaga się również, aby nauczyciel miał cechy, które pozwolą uczniom pracować i działać wspólnie, zatem jego charakter również zaprezentowano w niniejszym artykule.

Słowa kluczowe: społeczeństwo informacyjne, wyzwania edukacyjne, edukacja pozaformalna

Wstęp

Pierwsza dekada XXI wieku to czas, w którym potrzeby społeczeństwa informacyjnego dyktują nowe wyzwania dla edukacji. W tym społeczeństwie od edukacji wymaga się gruntownych zmian w zakresie form organizacyjnych, prowadzenia procesu nauczania-uczenia się, wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK), czyli rodziny technologii przetwarzających, gromadzących i przesyłających informację w formie elektronicznej. Zmiany te wynikają głównie z faktu wykładniczego przyrostu informacji, której nawet najlepsza szkoła nie

* Uniwersytet Rzeszowski, e-mail: twarchol@ur.edu.pl, ORCID: 0000-0002-7978-8149.

¹ Artykuł powstał dzięki współpracy z Centrum Innowacji i Transferu Wiedzy Techniczno-Przyrodniczej Uniwersytetu Rzeszowskiego w Pracowni Technologii LLL (*Lifelong Learning*).

jest w stanie przekazać uczniom. Rolą szkoły w społeczeństwie informacyjnym jest zatem wykorzystywanie wszystkich możliwości, jakie daje współczesność, do tego, aby w odpowiedni sposób przygotować ucznia do potrzeb społeczeństwa informacyjnego. W artykule główną uwagę zwrócono na pozaszkolną formę kształcenia, jaką jest edukacja pozaformalna, która wpisuje się w przedstawione w artykule wyzwania edukacyjne, jak również zaprezentowano rolę nauczyciela w edukacji pozaformalnej.

Wyzwania edukacyjne w społeczeństwie informacyjnym

Powstanie gospodarki 4.0 kryje w sobie integrację inteligentnych maszyn, systemów i sposobów wprowadzania zmian w procesach produkcyjnych w celu osiągnięcia jeszcze lepszej wydajności. W takiej gospodarce bazuje się wyłącznie na umiejętnościach innowacyjnego myślenia, twórczego myślenia, krytycznego myślenia i rozwiązywania problemów, znajomości technologii cyfrowych, znajomości technologii informacyjno-komunikacyjnych, umiejętności korzystania z mediów, zdolności adaptacji, elastyczności oraz współpracy².

Trzeba jednoznacznie stwierdzić, że rozwijanie wskazanych umiejętności to wyzwanie dla współczesnego systemu edukacji, bo tylko prawidłowo zorganizowana edukacja jest w stanie wykształcić absolwenta, który będzie w stanie znaleźć miejsce w jakimś sektorze gospodarki 4.0.

Aktualny stan rozwoju gospodarki i współczesne wyzwania edukacyjne bezpośrednio wynikają z powstania społeczeństwa informacyjnego. Tworzenie pojęcia społeczeństwa informacyjnego zainicjowano w Japonii w 1960 roku i po raz pierwszy zostało użyte przez T. Umesao w publikacji dotyczącej ewolucji teorii społeczeństwa opartego na przemyśle informacyjnym. Następną osobą, która posłużyła się tym pojęciem, był K. Koyama, który w pracy *Introduction to Information Theory* w 1968 roku ponownie zastosował sformułowanie społeczeństwo informacyjne³. Po tych wydarzeniach w 1975 roku organizacja OECD podjęła próbę określenia tego pojęcia w kontekście przyszłej gospodarki, która – jak prognozowano – będzie uzależniona od informacji, a informacja będzie stanowiła dużą część jego dóbr i usług, natomiast działania in-

² W. Puriwat, S. Tripopsakul, *Preparing for Industry 4.0 – Will youths have enough essential skills?: An Evidence from Thailand*, „International Journal of Instruction”, 2020, vol. 13, no. 3, s. 89–104.

³ W. Furmanek, *Ogólna charakterystyka przemian cywilizacyjnych*, „Dydaktyka Informatyki”, 2004, nr 1, s. 20.

formacyjne będą intensywnie i w znaczącym stopniu charakteryzować gospodarstwa domowe obywateli i edukację⁴. Następnym etapem w rozszerzaniu kodyfikacji tego terminu były lata 1993–1999, kiedy to w Unii Europejskiej niemiecki komisarz M. Bangemann opublikował raport *Europa a społeczeństwo globalnej informacji – zalecenia dla Rady Europejskiej*, w którym zawarto kierunki rozwoju nowoczesnych technik teleinformatycznych⁵.

Telegraficzny skrót przedstawionych wydarzeń doprowadził do określenia przez Komitet Integracji Europejskiej cech społeczeństwa informacyjnego i wskazania czynności podstawowych dla obywateli, którzy żyją w społeczeństwie informacyjnym. Należą do nich:

- wytwarzanie informacji,
- przechowywanie informacji,
- przetwarzanie informacji,
- przekazywanie informacji,
- pobieranie informacji,
- wykorzystanie informacji⁶.

Analizując przedstawione czynności, można stwierdzić, że charakteryzowane społeczeństwo informacyjne prowadzi do generowania, aktualizowania i rozpowszechniania wiedzy, wpływając jednocześnie na zachowania społeczne, praktyki gospodarcze i biznesowe, zaangażowanie polityczne, media, zdrowie, wypoczynek, rozrywkę i przede wszystkim edukację. Trzeba stwierdzić, że w kontekście społeczeństwa informacyjnego główną rolę odgrywają technologie informacyjno-komunikacyjne, które przyczyniają się do tworzenia wiedzy⁷.

W związku z tym każda edukacja młodego człowieka powinna rozpocząć się od świadomego korzystania z informacji i jej przetwarzania z wykorzystaniem TIK. Obecnie niestety ciągle dominuje nauczanie encyklopedyczne, a aktualna podstawa programowa i standardy wymagań powodują przeciążenie uczniów na każdym etapie szkoły poprzez znaczącą liczbę różnych przedmiotów. Powoduje to nadmierne upakowanie w pamięci uczniów wiedzy, której prawdopodobnie w swojej dalszej karierze edukacyjnej nie wykorzystają.

Wyzwaniem współczesnej edukacji jest modyfikacja sposobu pracy nauczycieli, ponieważ pomimo, że nauczyciele starają się wykorzystać

⁴ T. Warchoń, *Nowy model edukacji w społeczeństwie informacyjnym*, „Polityka i Społeczeństwo”, 2022, nr 2, s. 212–213.

⁵ S. Buregwa-Czuma, K. Garwol, *Definicje, właściwości i funkcje społeczeństwa informacyjnego*, „Dydaktyka Informatyki”, 2011, nr 6, s. 33.

⁶ A. Szewczyk, *Społeczeństwo informacyjne – nowa jakość życia społecznego* [w:] *Społeczeństwo informacyjne – problemy rozwoju*, red. A. Szewczyk, Warszawa 2007, s. 17.

⁷ W. Puriwat, S. Tripopsakul, *op.cit.*, s. 89–104.

wać technologie informacyjne, to w sposobie ich nauczania nadal dominuje model opierający się na zadawaniu zadań domowych, odpytywaniu na lekcji, sprawdzaniu prac domowych i organizowaniu sprawdzianów.

Bezwzględna zmiana, jaka musi nastąpić w edukacji w społeczeństwie informacyjnym, to ograniczenie liczby przekazywanych uczniom informacji, a skupienie się na pogłębionej analizie i rozwiązywaniu problemów przez uczniów, które będą dotyczyć różnych zjawisk, jak również szukaniu współzależności i projektowaniu różnych rozwiązań. Współczesna edukacja powinna służyć społeczeństwu, sprzyjać rozwojowi człowieka oraz stwarzać warunki do osiągnięcia założonych celów życiowych⁸.

Dziś społeczeństwo informacyjne oczekuje od edukacji stymulowania różnych obszarów aktywności uczniów, a także realizacji programów kształcenia, które mają charakter innowacyjny i autorski⁹.

W obecnym czasie w szkole zaczyna się wdrażać metody pracy w formie projektowej i propaguje się pracę zespołową, jednakże na obecnym etapie rozwoju społeczeństwa informacyjnego takie zmiany nie wystarczą. Bezwzględnym wymaganiem dla edukacji jest wdrożenie wszystkich możliwych innowacji, a także wprowadzenie elastycznych metod pracy z uczniami. Takie podejście pozwoli na rozwijanie ważnych w kontekście przyszłej pracy umiejętności miękkich i kompetencji kluczowych¹⁰.

Trzeba stwierdzić, że w szkołach nadal występuje brak narzędzi pozwalających rozwijać kreatywność i inne kompetencje potrzebne do pracy w gospodarce 4.0, np. takie, które dotyczą poruszania się w rzeczywistości wirtualnej (VR) czy rozszerzonej (AR) lub wiedzę i umiejętności z podstaw robotyki. W obecnym systemie edukacji należy mierzyć się z trudnościami w zakresie zdobywania wiedzy matematycznej i praktycznej, niezbędnej do projektowania treści w przestrzeni cyfrowej oraz tworzenia i kontrolowania algorytmów sztucznej inteligencji¹¹.

Pomocna w dopasowaniu edukacji do potrzeb społecznych okazała się pandemia COVID-19, ponieważ pomogła zmienić sytuację szkoły w kontekście używania technologii. Dzięki niej TIK stały się bardziej

⁸ J. Błasiak, *Edukacja XXI wieku [w:] Społeczne, etyczne i prawne aspekty funkcjonowania szkolnictwa wyższego w Polsce*, red. J. Wyleżałek, K. Najder-Stefaniak, K. Bogacka, Warszawa 2013, s. 36.

⁹ T. Warchol, *Wybrane rodzaje aktywności uczniów szkoły podstawowej w edukacji pozaformalnej*, Rzeszów 2021, s. 81.

¹⁰ H. Dalporto, M. Lepe, *Implementing softskills programs in a postsecondary setting: Lessons from the New World of Work*, "MDRC", 2022, s. 1–7.

¹¹ A. Knap-Stefaniuk, *Wyzwania edukacji XXI wieku okiem ekspertów*, *Opinie o uczelniach*, <https://opinieuczelnia.pl>, 14.02.2023 (14.02.2023).

popularne i częściej wykorzystywane w szkole, jednak nadal dominuje ich stosowanie do przekazu wiedzy, a nie do zaangażowania uczniów, np. poprzez ćwiczenia interaktywne, moduły lekcyjne o charakterze kognitywno-poznawczym¹². Nie należy zapominać, że aby kształcić dla aktualnej gospodarki 4.0, należy zapewnić uczniom dostęp do materiałów edukacyjnych i e-zasobów, których liczba poprawiła się po pandemii COVID-19, jednakże nie na tyle, aby móc powiedzieć, że nie stanowi to wyzwania dla współczesnej szkoły.

Szkoła, uczeń, edukacja, potrzeby społeczeństwa stawiają przed nauczycielem szereg wyzwań. Umiejętność poradzenia sobie w dynamicznie zmieniającym się środowisku wśród młodych ludzi i kolejnych pokoleń wymaga od nauczyciela elastyczności, szybkiej adaptacji do nowych warunków, ukierunkowanej na potrzeby ucznia, rozumienia zmian zachodzących w społeczeństwie, w tym przede wszystkim różnic pokoleniowych¹³. System edukacji, aby mógł właściwie reagować na aktualne potrzeby gospodarki 4.0, musi z wyprzedzeniem identyfikować potrzeby kompetencyjne pracodawców, a w szczególności korzystać z możliwości edukacyjnych, jakie dają podmioty działające na rzecz edukacji w formie edukacji pozaformalnej. Dzięki nim możliwe jest szybkie reagowanie na zmieniające się potrzeby i wymagania edukacyjne.

Edukacja pozaformalna jako wsparcie edukacji

Edukacja pozaformalna to pojęcie, które szczegółowo skodyfikowano w raporcie *Classification of learning activities (CLA)*¹⁴. Jest to rodzaj edukacji, który został wypracowany ze względu na współczesne potrzeby społeczeństwa informacyjnego i problemy w zakresie możliwości dynamicznego dopasowania się systemu edukacji do potrzeb rynku pracy.

Dokładne wyjaśnienie tego zagadnienia warto rozpocząć od krótkiego wprowadzenia w zakresie pojęcia: „uczenie się”.

Pojęcie „uczenia się” ma bardzo dużo definicji, które przenikają się wzajemnie. Jedne zwracają uwagę na sam proces, inne na efekty uczenia się. Według C. Kupisiewicza „uczenie się to proces zamierzonego zdobywania przez uczących się określonych wiadomości, umiejętności

¹² W. Walat, *Poszukiwanie nowego modelu edukacji w oparciu o idee kognitywizmu i konstruktywizmu*, „Edukacja – Technika – Informatyka”, 2010, nr 1, s. 28.

¹³ A. Knap-Stefaniuk, *op.cit.*

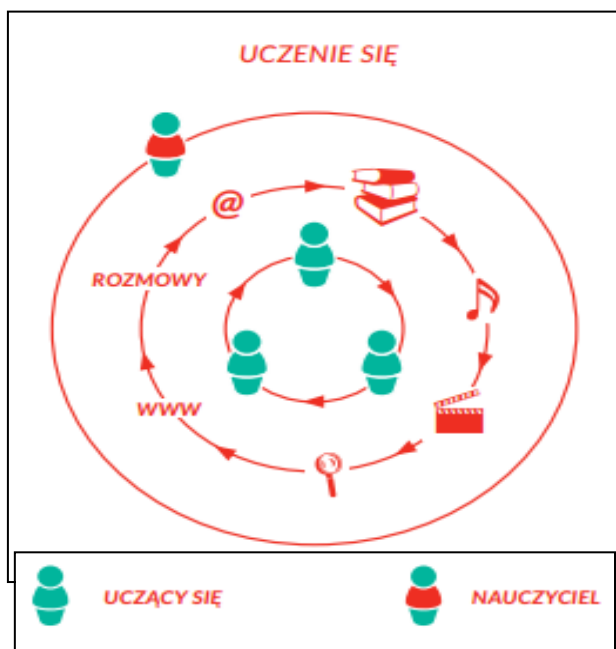
¹⁴ *Classification of learning activities*, Eurostat, <https://ec.europa.eu>, 14.02.2023 (14.02.2023).

i nawyków, dokonujący się w toku bezpośredniego i pośredniego poznawania rzeczywistości”¹⁵.

W. Okoń definiuje uczenie się jako „proces, w którego toku na podstawie doświadczenia, poznania i ćwiczenia powstają nowe formy zachowania się i działania lub ulegają zmianom formy już wcześniej nabyte”¹⁶.

Uczenie się w społeczeństwie informacyjnym trwa całe życie, a definicja nabiera nowego znaczenia, ponieważ człowiek musi ciągle doskonalić swoją wiedzę i umiejętności, aby móc funkcjonować w obecnym społeczeństwie. Dzięki całożyciowemu uczeniu się możemy dokształcać się i rozwijać w różnych dziedzinach, rozumieć siebie i innych, rozumieć środowisko, w którym żyjemy, i pełnić role społeczne, w jakich stawia nas społeczeństwo, którego jesteśmy częścią.

Proces uczenia się w społeczeństwie informacyjnym przebiega zgodnie ze schematem przedstawionym na rys. 1.

Rys.2. Realizacja procesu uczenia się w społeczeństwie informacyjnym¹⁷

¹⁵ C. Kupisiewicz, *Dydaktyka. Podręcznik akademicki*, Kraków 2012, s. 35.

¹⁶ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 2003, s. 56.

¹⁷ A. Szlęk, *Uczyć się inaczej – nowe kompendium wiedzy na temat edukacji pozaformalnej*, Warszawa 2013, s. 12.

Proces uczenia się w społeczeństwie informacyjnym powinien przebiegać w taki sposób, aby centralne miejsce zajmowali uczniowie korzystający z różnych źródeł informacji do pogłębiania swojej wiedzy i umiejętności, a nauczyciel pełnił rolę koordynatora procesu kształcenia. Takie założenie jest właściwe dla edukacji opartej na nowoczesnych technologiach¹⁸.

Zdolność do uczenia się stała się szczególnie ważna w obecnym społeczeństwie informacyjnym, w którym człowiek musi stale dostosowywać się do niezwykle szybkich zmian, jakie następują niemal w każdej dziedzinie życia. Takie założenie dla procesu uczenia się sprawia, że musi on być dynamiczny, aktywny, osadzony w interakcjach z innymi ludźmi i ze światem¹⁹. „Świat, w którym żyjemy, przestał być ustrukturyzowany, przewidywalny, stały, nie ma w nim – bo być nie może – żadnych pewnych rozwiązań, żadnych stałych punktów odniesienia, gotowych wzorów, oczywistych prawd i autorytetów”²⁰.

Zatem współczesny proces uczenia się odbywający się w tradycyjnej formie musi zostać wsparty poprzez edukację prowadzoną poza szkołą, czyli edukację pozaformalną.

Edukację pozaformalną definiuje się jako „edukację zinstytucjonalizowaną, intencjonalną i zaplanowaną przez dostawcę usług edukacyjnych. Charakterystyczną cechą edukacji pozaformalnej jest to, że jest ona wsparciem, alternatywą i uzupełnieniem edukacji formalnej w ramach procesu uczenia się. Ten rodzaj edukacji może zostać zastosowany dla osób w każdym wieku, może być krótki w czasie trwania, ale o wysokiej intensywności przekazu wiedzy i umiejętności. Edukacja pozaformalna może być świadczona w formie krótkich kursów, warsztatów lub seminariów. Całość zorganizowanych działań w ramach edukacji pozaformalnej ma charakter zorganizowany i innowacyjny. Kształcenie pozaformalne prowadzi najczęściej do kwalifikacji, które nie są uznawane za formalne lub nie są uznawane za formalnie równoważne formalnym kwalifikacjom wydanym przez odpowiednie krajowe lub niższe władze oświatowe”²¹.

Edukacja pozaformalna ma duże znaczenie w kontekście współczesnych wyzwań edukacyjnych. Przede wszystkim ten rodzaj edukacji prowadzony jest w instytucjach, które dysponują bogatym zapleczem technicznym, wyposażonym w nowoczesne, innowacyjne wynalazki, które pozwalają na wykorzystywanie ich w procesie uczenia się. Podczas

¹⁸ E. Lubina, *Edukacja w społeczeństwie wiedzy – wieloznaczność rzeczywistości społecznej i kulturowej*, „e-Mentor”, 2006, nr 5, s. 8.

¹⁹ A. Erling, *What is Nonformal Education?*, „Journal of Agricultural Education” 1993, cyt. za: E. Bujalska, *Sokrates jako pionier „NFE”*. *Filozoficzne fundamenty współczesnego systemu edukacji pozaformalnej*, praca niepublikowana.

²⁰ Raport *Młodzi 2011*, Warszawa 2011, s. 29.

²¹ *Classification of learning activities...*

zajęć dominuje praca z użyciem nowoczesnych technologii, np. VR, AR²². Nauczyciele pracują głównie z wykorzystaniem metod praktycznych i problemowych, co powoduje, że uczący zdobywa wiedzę i umiejętności wpisujące się w potrzeby społeczeństwa informacyjnego. Warto również dodać, że edukacja pozaformalna nie jest hermetyczna i dominuje w niej założenie kreatywnego podejścia do uczenia się nowych treści poprzez generowanie i tworzenie nowych pomysłów umożliwiających nowatorskie rozwiązywanie problemów.

Do podstawowych cech edukacji pozaformalnej możemy zaliczyć zasady uczestnictwa, które są dobrowolne, a motywacja uczących się jest wewnętrzna. Kolejną ważną cechą jest cel nauki, który jest określony przez uczącego się, nauka jest planowana, a struktura procesu dydaktycznego dopasowana do uczącego się. Prowadzący zajęcia podążają za potrzebami uczestników, a relacja między uczestnikami i prowadzącym jest partnerska. Istotne są również treści, które są zindywidualizowane i wybierane przez uczącego się, a metodyka jest oparta głównie na uczeniu się przez doświadczanie. Cechą charakterystyczną jest również to, że grupa biorąca udział w tego rodzaju zajęciach jest różnorodna i odpowiedzialność za uczenie leży po stronie uczącego się. W edukacji pozaformalnej środowisko uczenia się jest zróżnicowane zależnie od potrzeb, natomiast ocenianie odbywa się indywidualnie. Potwierdzenie efektów następuje poprzez ich opis, lecz występuje brak określonego jednolitego certyfikatu. Istotne jest również to, że zakres nauki może być całościowy, a ten rodzaj edukacji mogą zorganizować głównie osoby prywatne, podmioty i organizacje²³.

Na podstawie dokonanej analizy można stwierdzić, że ten rodzaj edukacji jest idealnym środowiskiem do wsparcia tradycyjnej edukacji odbywającej się w szkole. Założenia tego rodzaju kształcenia wpisują się w przedstawione wyzwania edukacyjne w społeczeństwie informacyjnym.

W tym rodzaju edukacji ważną rolę odgrywa również nauczyciel, który staje się koordynatorem, trenerem w procesie uczenia się.

Rola nauczyciela w edukacji pozaformalnej

Rozpoczynając analizę roli nauczyciela w edukacji pozaformalnej, należy stwierdzić, że wiąże się ona z koncepcją nauczania, jaka w danym czasie dominowała. W retrospekcji historycznej można wyróżnić następujące typy nauczania:

²² K. Mikołajczyk, *VR w edukacji – subiektywny przegląd możliwości*, „e-Mentor”, 2019, nr 2, s. 33–40.

²³ A. Szlęk, *op.cit.*, s. 17–18.

- nauczanie dogmatyczne – wieki IX– XVI,
- nauczanie słowno-poglądowe – wiek XVII – spotykane po dziś dzień,
- nauczanie reformistyczne – koniec XIX i początek XX wieku, które także spotykane jest do dziś,
- nauczanie programowe – XX wiek,
- alternatywne systemy nauczania – XX wiek,
- twórczo-humanistyczne nauczanie – druga połowa XX wieku – początek XXI wieku²⁴.

Wielu pedagogów właściwie uważało, że podejście do nauczania i uczenia się należy zmieniać wraz z postępującym rozwojem społecznym. Można tutaj przypomnieć na przykład myśli: J.A. Komeńskiego, J.H. Pestalozziego, A. Diesterwega, którzy uważali, że proces nauczania musi być ciągle modernizowany i doskonalony. Proces modernizacji miał obejmować dostosowanie nauczania do poziomu najnowszych osiągnięć nauki, techniki, do pokonania przepaści między możliwościami szkoły a zewnętrznymi wymaganiami społecznymi²⁵. Trzeba przyznać, że od dawna dużą rolę przywiązywano do materiałowo-technicznego zaplecza w kontekście modernizacji procesu nauczania-uczenia się.

Istotnym zagadnieniem wprowadzającym do zmiany roli nauczyciela była modernizacja metod i form pracy wychowawczo-edukacyjnych. Przykładem może być tutaj rozwój nauczania programowego w latach 50., nauczania grupowo-problemowego w latach 60. XX wieku, skoncentrowanie uwagi na modernizacji treści celów nauczania oraz samym procesie nauczania. Pracując według starych koncepcji, nauczyciele nie byłoby w stanie przekazać nowoczesnych treści, a uczniowie ich przyswoić. Nie byłoby postępowe opanowanie najnowszych metod pracy, jeśli treść nauczania nie odpowiadałaby wymaganiom i perspektywom społeczeństwa informacyjnego²⁶. Modernizacja dotyczyła więc oprócz wymienionych elementów unowocześnionych treści nauczania, zreformowania metod i form pracy wychowawczo-edukacyjnej nauczyciela i szkoły, a także zmian wyposażenia materialnego i technicznego.

W obecnej szkole wskazane zmiany zachodzą w dość wolnym tempie, jednakże inaczej sytuacja przedstawia się w kształceniu pozaformalnym. W takiej formie kształcenia dokonuje się „odmasowienia” procesu nauczania, zróżnicowania go i przystosowania do indywidualnych potrzeb ucznia o nowej tożsamości, który ma być w przyszłości kreatywny-

²⁴ E. Petiak, *Rola nauczyciela we współczesnej szkole*, Warszawa 2008 s. 66.

²⁵ *Ibidem*, s. 31.

²⁶ J. Kosmala, *System edukacyjny w społeczeństwie informacyjnym. Wybrane problemy*, Olsztyn 2004, s. 81.

nym, stale uczącym się, inteligentnym człowiekiem i pracownikiem, biegle posługującym się zaawansowanymi i coraz wyższymi technikami oraz technologią informacyjną²⁷.

Nauczyciel w edukacji pozaformalnej to osoba, którą charakteryzuje przede wszystkim perfekcyjna znajomość technologii informacyjno-komunikacyjnych, który potrafi korzystać z pełnego wachlarza znanych technologii, ale również wskazać i zaprezentować zastosowanie tych technologii w kontekście procesu uczenia się²⁸. W edukacji pozaformalnej rolą nauczyciela jest wskazanie uczniowi różnorodnych źródeł informacji, do których może sięgnąć w dowolnej chwili.

Nauczyciel w edukacji pozaformalnej musi posiadać wiedzę o faktach, gdyż jego rolą jest prawidłowe kształtowanie procesu uczenia się, ale główną rolą jest nauczenie uczniów, jak znaleźć informację, przetworzyć ją i wykorzystać. Nauczyciel w tego rodzaju edukacji koncentruje się na nauczaniu dzieci i młodzieży, w jaki sposób przekształca się informację w wiedzę, a wiedzę w mądrość. Nauczyciel staje się więc konsultantem, animatorem procesu nauczania. Uczniowie w tego rodzaju edukacji mają skupić się na wychwytywaniu informacji, przesyłaniu jej i obrabianiu. Nauczyciel nadzoruje ten proces bez znaczącej ingerencji, raczej ukierunkowuje i rozstrzyga spory o charakterze naukowym. Jego zadaniem jest mobilizowanie do pracy, zachęcanie do wnikliwej analizy poznawanych zjawisk²⁹.

Rolą nauczyciela edukacji pozaformalnej jest kierowanie, skoordynowanie i inspirowanie uczniów, wskazywanie nowych sposobów pracy i metod, jak również rozszerzanie horyzontów naukowych. Nauczyciel pełni rolę facylitatora (osoby, której zadaniem jest czynny udział w udrażnianiu procesu komunikacji między osobami bądź grupami, w celu osiągnięcia wspólnego rozwiązania³⁰) lub bardziej trafnie – w kierunku funkcji pełnionych przez dyrygenta orkiestry; przy czym orkiestrą będą umiejętności i osobowość ucznia, a nauczyciel będzie nimi dyrygował z coraz większym wyczuciem. Dzięki temu rola nauczyciela coraz bardziej będzie zbliżała się w kierunku dyrygenta lub menedżera zarządzającego zasobami intelektualnymi i osobowościowymi danego ucznia, aby je jak najlepiej wykorzystać.

²⁷ *Idem*, *O problematyce dysharmonii między nauką ucznia w czasie wolnym i w trakcie pobytu w szkole, a także o funkcjach nauczyciela w społeczeństwie informacyjnym*, Olsztyn 2004, s. 122.

²⁸ K. Tuczyński, *Rola nauczyciela akademickiego w kształceniu e-learningowym*, „Kultura – Przemiany – Edukacja”, 2022, t. 10, s. 156–162.

²⁹ B. Siemieniecki, *Technologia informacyjna w polskiej szkole. Stan i zadania*, Toruń 2002, s. 100.

³⁰ J. Okarmus, M. Tytuła, *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa–Bielsko Biala 2008, s. 59.

Takie przemiany są zgodne z wyznaczonymi przez C. Banacha, który wskazał trzy tendencje w dokonujących się przemianach roli nauczycieli: „1. indywidualizację i personalizację, 2. przechodzenie od postawy pewności naukowej do poszukiwania oraz tworzenia wiedzy, 3. zastępowanie postawy dominacji postawą empatii, dialogu, negocjacji, otwierania się na zmiany społeczne i edukacyjne oraz potrzeby ludzi”³¹.

Podsumowując, rola nauczyciela w edukacji pozaformalnej różni się od tej, którą znamy z tradycyjnej szkoły, gdzie nauczyciel traktowany jest jak mentor, osoba mająca ogromną wiedzę, której zdobycie wiąże się z dużą liczbą przeczytanych książek.

W edukacji pozaformalnej uczniowie mogą sami niezależnie od programu edukacyjnego dowiadywać się o różnych zjawiskach zachodzących na świecie, o faktach, które zaistniały w biegu historii. Rola nauczyciela sprowadza się do nauczenia ucznia korzystania z tych źródeł w sposób odpowiedni i odpowiedzialny. Nauczyciel pełni rolę weryfikatora, czy odnalezione informacje są poprawne, jednak uczeń nie jest zwolniony od samodzielnego sprawdzenia danej informacji z innym źródłem. Prócz tego nauczyciel staje się osobą, która może ograniczyć się do kontrolowania procesu uczenia się i w przypadku złego biegu naprowadzania uczniów na odpowiedni tor.

Zakończenie

W aktualnym społeczeństwie informacyjnym występuje znacząca liczba różnorodnych wyzwań dla obecnego systemu edukacji. Aktualnie trudno jest każdej szkole nadążyć ze zmianami, które trzeba wprowadzać, by stać się szkołą w pełni przygotowaną na wyzwania, jakie stawia społeczeństwo. W związku z tym należy poszukiwać nowoczesnych rozwiązań właśnie np. z wykorzystaniem edukacji pozaformalnej, która dla współczesnej szkoły może być idealnym wsparciem. Trzeba również pamiętać, by nauczyciel w edukacji pozaformalnej nie był „przestarzały”, musi potrafić korzystać z nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, musi posiadać wiedzę nie tylko kierunkową, ale również z zakresu metodyki stosowania nowoczesnych sposobów pracy z uczniami, które bazują na współpracy, kreowaniu innowacyjnych problemów do rozwiązania. Korzystając z takiego dobrodziejstwa współczesnego świata, jesteśmy w stanie prawidłowo przygotowywać przyszłe pokolenia do pracy i współzycia w społeczeństwie.

³¹ C. Banach, *Edukacja nauczycielska dla reformy i rozwoju edukacji w Polsce* [w:] *Kompetencje zawodowe nauczycieli a problemy reformy edukacyjnej*, red. E. Sałata, Radom 2001, s. 15.

Bibliografia

- Banach C., *Edukacja nauczycielska dla reformy i rozwoju edukacji w Polsce* [w:] *Kompetencje zawodowe nauczycieli a problemy reformy edukacyjnej*, red. E. Sałata, Radom 2001.
- Błasiak J., *Edukacja XXI wieku* [w:] *Spoleczne, etyczne i prawne aspekty funkcjonowania szkolnictwa wyższego w Polsce*, red. J. Wyleżalek, K. Najder-Stefaniak, K. Bogacka, Warszawa 2013.
- Buregwa-Czuma S., Garwol K., *Definicje, właściwości i funkcje społeczeństwa informacyjnego*, „Dydaktyka Informatyki”, 2011, nr 6.
- Classification of learning activities*, Eurostat, <https://ec.europa.eu> (14.02.2023).
- Dalporto H., Lepe M., *Implementing softskills programs in a postsecondary setting: Lessons from the New World of Work*, „MDRC”, 2022.
- Erling A., *What is Nonformal Education?*, „Journal of Agricultural Education”, 1993.
- Furmanek W., *Ogólna charakterystyka przemian cywilizacyjnych*, „Dydaktyka Informatyki”, 2004, nr 1.
- Knap-Stefaniuk A., *Wyzwania edukacji XXI wieku okiem ekspertów*, *Opinie o uczelniach*, <https://opinieouczelniach.pl>, 14.02.2023 (14.02.2023).
- Kosmala J., *O problematyce dysharmonii między nauką ucznia w czasie wolnym i w trakcie pobytu w szkole, a także o funkcjach nauczyciela w społeczeństwie informacyjnym*, Olsztyn 2004.
- Kosmala J., *System edukacyjny w społeczeństwie informacyjnym. Wybrane problemy*, Olsztyn 2004.
- Kupisiewicz C., *Dydaktyka, Podręcznik akademicki*, Kraków 2012.
- Lubina E., *Edukacja w społeczeństwie wiedzy – wieloznaczność rzeczywistości społecznej i kulturowej*, „e-Mentor”, 2006, nr 5.
- Mikołajczyk K., *VR w edukacji – subiektywny przegląd możliwości*, „e-Mentor”, 2019, nr 2.
- Okarmus J., Tytuła M., *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa–Bielsko Biała 2008.
- Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 2003.
- Petiaik E., *Rola nauczyciela we współczesnej szkole*, Warszawa 2008.
- Puriwat W., Tripopsakul S., *Preparing for Industry 4.0 – Will youths have enough essential skills?: An Evidence from Thailand*, “International Journal of Instruction”, 2020, vol. 13, no. 3.
- Raport Młodzi 2011*, Warszawa 2011.
- Siemieniecki B., *Technologia informacyjna w polskiej szkole. Stan i zadania*, Toruń 2002.
- Szewczyk A., *Spoleczeństwo informacyjne – nowa jakość życia społecznego* [w:] *Spoleczeństwo informacyjne – problemy rozwoju*, red. A. Szewczyk, Warszawa 2007.
- Szłęk A., *Uczyć się inaczej – nowe kompendium wiedzy na temat edukacji pozaformalnej*, Fundacja Rozwoju Edukacji, Warszawa 2013.
- Tuczyński K., *Rola nauczyciela akademickiego w kształceniu e-learningowym*, „Kultura – Przemiany – Edukacja”, 2022, t. 10.
- Walat W., *Poszukiwanie nowego modelu edukacji w oparciu o idee kognitywizmu i konstruktywizmu*, „Edukacja – Technika – Informatyka”, 2010, nr 1, s. 28.
- Warchoł T., *Nowy model edukacji w społeczeństwie informacyjnym*, „Polityka i Społeczeństwo”, 2022, nr 2.
- Warchoł T., *Wybrane rodzaje aktywności uczniów szkoły podstawowej w edukacji pozaformalnej*, Rzeszów 2021.

Non-formal education an opportunity for education in the information society

Abstract

The article presents contemporary educational challenges that are the basis for the emergence of the information society. As part of the presented requirements, interest is expected in the context of the development of social non-formal education, which allows to support education taking place at school. The form of non-formal education presented in the document can be the basic environment in which the student will acquire and supplement his knowledge, support in the information society. In the article I also present the nature of the teacher's role, which should be taken care of as part of non-formal education.

Keywords: information society, educational challenges, non-formal education